

A stylized painting of a rural landscape. In the foreground, a large, dark green tree with a thick, brown trunk and spreading roots stands on a green lawn. A path leads from the tree towards the right. In the background, there are several houses with gabled roofs, some in shades of brown and others in grey. The sky is a pale, muted green with a few soft, white clouds. The overall style is reminiscent of early 20th-century modernist art, with bold outlines and a limited color palette.

de schilders van

Drenthe

W BOOKS

de schilders van

Drenthe

Annemiek Rens

 W BOOKS

proloog:

18

de ontdekking van drenthe

sporen uit het verleden

38

zand en hei

60

in het dorp

96

boerenleven

144

veen en turf

190

epiloog:

lang leve drenthe

214

LEWIS 1919

voorwoord

DE SCHILDERS VAN DRENTHÉ

Voor u ligt het boek *De Schilders van Drenthe*. Een boek dat mij vervult van trots omdat het aantoont dat hier de afgelopen eeuwen prachtige schilderijen gemaakt werden, waarin de schoonheid van de mens en het landschap bezongen werd.

Drenthe is wat mij betreft het Barbizon van Nederland. Vincent van Gogh verbleef in 1883 bijna drie maanden in Drenthe en in zijn brieven aan zijn broer Theo laat hij weten dat de mensen en het landschap een diepe indruk op hem maken. Het Drents Museum prijst zich gelukkig zo'n vroeg werk van Van Gogh in zijn bezit te hebben. *De Turfschuit* (1883) [afb. 154] geldt als het iconische schilderij uit zijn Drentse periode. En wat te denken van de Duitse impressionist Max Liebermann, die in Zweeloo zijn *Bleek* (1882) [afb. 077] maakte en waarvan de studie in olieverf uit hetzelfde jaar ook in Assen is. Wist u dat bijna alle grote schilders van de onvolprezen Haagse School onze provincie bezochten? Schilderskanonnen als Willem Roelofs, H. W. Mesdag en Jozef Israëls wisten hun weg feilloos naar het noorden te vinden.

Mijn persoonlijke favoriet is Jozef Israëls. Deze Haagse Groninger kwam regelmatig naar Drenthe om ondermeer de tragiek van de kleine boeren en landarbeiders vast te leggen. Hij schilderde ca. 1892/93 zijn *Drentsche Madonna* [afb. 114], een groot olieverfschilderij van een Drentse boerin met een kindje op haar schoot, als Maria en het Christuskind en analoog aan het wapen van de provincie Drenthe. Zijn realisme, tonaliteit en clair obscur benadrukken zijn specialiteit: het gevoels- en zielenleven van eenvoudige mensen. Het schilderij,

waarvan de verblijfplaats sinds het begin van de twintigste eeuw (!) onbekend was, werd recentelijk door onze conservator (en auteur van dit boek) Annemiek Rens in Praag terug gevonden.

Maar het zijn niet alleen de late negentiende eeuwers die in deze publicatie aan bod komen. Ook aan het begin van die eeuw maakten bekende schilders als Egbert van Drielst en Jan van Ravenswaay hier werken. Zij staan nog met één been in de achttiende eeuw. Veel later kwamen ook de Groninger Ploeg-schilders. Jan Wiegers was één van hen. Hij schilderde in 1928 het expressionistische *Winterlandschap in Drenthe* [afb. 168], dat hij met felle kleuren in vuur en vlam zet. En wat te denken van Berend Groen, de te vroeg gestorven landschapsschilder uit Zeijen? Zijn hedendaagse stroomdallandschappen van de Drentse Aa tonen een van alle overbodige elementen ontspeend landschap, waarin geen plaats is voor menselijk handelen en waardoor het als bijna mythisch wordt ervaren.

Al deze kunstenaars en nog veel meer die ik hier niet heb kunnen noemen, hebben een plaats in dit boek gekregen. Kunstenaars, die vol overtuiging hun vakmanschap in bijzondere werken wisten te vervatten. Daarover gaat *De Schilders van Drenthe!*

Harry Tupan
Algemeen directeur
Drents Museum

drenthe

inleiding

WOEST EN LEDIG LAND

‘Wat uitlokkends mag er toch zijn in dat land van onafzienbare heidenen?’, vraagt de predikant en schrijver Jacobus Craandijk zich af wanneer hij aan zijn wandeling door Drenthe begint.¹ Hij doorkruist heel Nederland te voet en beschrijft zijn indrukken in Wandelingen door Nederland met pen en potlood. In 1880 is Drenthe aan de beurt: ‘Wat kan men er verwachten, dan afmattende eentoonigheid, afgelegen boerendorpjes en ver uiteen verspreide gehuchten, zandige wegen, verzengenden zonnegloed in den korten zomer, doodsche vlakten, waarop gij uren lang omdwalen kunt, zonder een levend wezen te zien, dan op zijn hoogst een herder, met zijn hond en zijn schapen, waarvan de hond nog wel het vernuftigst schepsel is?’

Kaart van de provincie Drenthe, 1930 (schaal 1:120.000), Sleeswijk, Bussum (vervaardiger), 64 x 82 cm, Universiteitsbibliotheek Vrije Universiteit Amsterdam

A WILD AND BOGGY SOLITUDE

Als Craandijks beeld van Drenthe symbool staat voor de algemene indruk die buitenstaanders van deze provincie hebben, dan voorspelt dat weinig goeds. Auke van der Woud beschrijft in *De nieuwe mens* treffend hoe Drenthe er ook aan het einde van de negentiende eeuw nog uitziet: ‘Een landschap dat duizenden jaren oud was en dat er blijkens foto’s van rond 1900 uitzag alsof de Scandinavische gletsjers nog maar pas verdwenen waren. De grond was bezaaid met grote en kleine stenen, onaangeroerd sinds de laatste IJstijd. De Drentse esdorpen met hun bolle graanakkers lagen in zeer uitgestrekte heidevelden waar de begroeiing zover het oog reikte tot kniehoogte kwam. De dorpen werden door vreemden, niet gewend aan de barre eentoonigheid van dat land, vaak oases genoemd.’² Lange tijd is Drenthe een gebied waar geen buitenstaander zich waagt. In 1800 is het gebied zelfs nog voor 70 procent woeste grond.³ Drenthe doet lang niet echt mee in Nederland en wordt pas in 1814 tot volwaardige provincie verklaard. Het gebied is jarenlang voor de rest van Nederland alleen goed als leverancier van keien om de dijken mee te versterken en om wegen mee aan te leggen, en van scheepsladingen mest en turf die als brandstof gebruikt worden. In de pauperkolonies van Veenhuizen worden weeskinderen, bedelaars en landlopers ondergebracht die een doorn in het oog zijn van de bewoners in de grote steden. Men reist er doorheen op weg naar Groningen of vanuit Groningen zuidwaarts. Het ruige en lege landschap van Drenthe trekt aan je voorbij als een vervelende passage uit de reis die maar beter zo snel mogelijk voorbij kan zijn. ‘The country grew gradually wilder and more deserted,

Kaart van Friesland,
Groningen, Drenthe
en Overijssel, 1558
**Jacob Bos (vervaardiger), Jacob van
Deventer (ontwerp),**
Rijksmuseum Amsterdam

Reuzen bouwen hunebed,
1658-1660, **Anonim**
Ets, 16,7 x 26,8 cm,
Rijksmuseum Amsterdam

as the train rumbled on. Nothing was to be seen on either hand but a wild and boggy solitude.’ schrijft de Amerikaan Burton E. Stevenson in *The Spell of Holland*.⁴ Maar juist al de aspecten die door Craandijk, Stevenson en Van der Woud beschreven worden, vormen de ultieme aantrekkingskracht van Drenthe, toen en nu nog steeds. De rust en de ruimte, het eenvoudige leven en het mooie, oeroude landschap zijn de *unique selling points* van de provincie. De ontberingen die zo’n onherbergzaam gebied met slechte verbindingswegen, weinig voorzieningen en gesloten maar vriendelijke bewoners, zijn eigenlijk alleen maar onderdeel van deze charme.

SCHILDERSPARADIJS DRENTHÉ

Kunstenaars ontdekken de schoonheid van Drenthe als eerste. Gewapend met potlood en later veldezel, penseel en tubeverf trotseren zij het woeste maar wonder-schone Drentse landschap al vanaf de achttiende eeuw. Eerst met een topografisch, maar vanaf de negentiende eeuw steeds meer met een artistiek doel. Egbert van Drielt weet als één van de eerste het Drentse land op kenmerkende wijze te verbeelden. In zijn kielzog volgen vele schilders. Een belangrijke ontwikkeling in de negentiende eeuw is hier debet aan. De industrialisatie en de groei van de steden veranderen het Nederlandse landschap razendsnel. Overal gaan kunstenaars op

zoek naar het karakteristieke landelijke leven en de ongerepte natuur. Juist omdat Drenthe lange tijd enigszins geïsoleerd is geweest en ver weg van alle ‘poeha’ van de grote stedelijke gebieden, is de provincie nog weinig aangetast door het moderne leven. Drenthe is in feite het laatste ongerepte gebied van Nederland; een waar paradijs voor schilders. Kunstenaars sporen elkaar aan om er toch ook eens een kijkje te nemen. Ook commercieel gezien is dat interessant, want er is grote vraag naar schilderijen van het landschap en boe-

*Gezicht op het Tweede Gesticht van de Kolonie Veenhuizen, 1827, **Alexandere Joseph Boens (vervaardiger), H. van Geelen (ontwerp)**, lithografie, 34,2 x 42,9 cm Rijksmuseum Amsterdam*

renleven, ook buiten Nederland. Er worden in deze jaren ‘scheepsladingen’ vol werken van Haagse Schoolkunstenaars naar Amerika vervoerd. Vrijwel alle grote schilders van de Haagse School zijn in Drenthe geweest: Willem Roelofs, Hendrik Willem Mesdag,

afb. 016 **Sybolt Berghuis**,
Gezicht op Rhee, 1862, aquarel
op papier, 25,5 x 38,7 cm,
Drents Museum

afb. 017 **Georg Lourens Kiers**, *Gezicht op de Brink te Assen*, 1860, olieverf op paneel, 53,5 x 76,5 cm, Drents Museum

De Brink van Assen zoals de schilder Georg Lourens Kiers het cen-

trum van de stad ziet in 1860. De kunstenaar wordt in Amsterdam geboren als zoon van de uit Meppel afkomstige schilder Petrus Kiers. Net als zijn vader is Georg Lourens gespecialiseerd in het schilderen van zogenoemde nachtgezichten.

Dat zijn schilderijen en tekeningen van interieurs en landschappen bij lamp-, kaars- en maanlicht. Maar de zoon verfijnt zijn techniek en talent ook op andere terreinen. Zo krijgt Georg Lourens ook naam en faam om zijn schilderijen van schepen.

A. M. Kellner.

afb. 020 **Taco Mesdag**,
Hunebed bij Taarlo, ongedateerd,
olieverf op doek, 140,5 x 181,5
cm, Groninger Museum

< afb. 021 **Alexander
Mollinger**, *Hunebed*, onge-
dateerd, aquarel op papier,
27,3 x 22,7 cm, Rijksmuseum

>> afb. 022 **Alexander
Mollinger**, *Het Hunebed van
Tynaarlo*, 1861, aquarel op pa-
pier, 22 x 45 cm, Drents Museum,
schenking van de Stichting Vrien-
den van het Drents Museum

Alexander Mollinger is een leer-
ling van Willem Roelofs. Tijdens
gezamenlijke studiereizen naar
Drenthe maken ze onder andere
studies van het hunebed bij

Tynaarlo in 1860. Ook Westerbork
en Rolde zijn populaire plekken
voor dit duo. Mollinger stuurt
in 1862 een Drents landschap in
naar de Wereldtentoonstelling in
Londen, waar de pers enthousiast
reageert en hem tot de beste
Nederlandse landschapsschilders
rekent. Mollinger sterft jong,
hij lijdt waarschijnlijk aan tuber-
culose. Mede hierdoor is hij minder
bekend geworden.

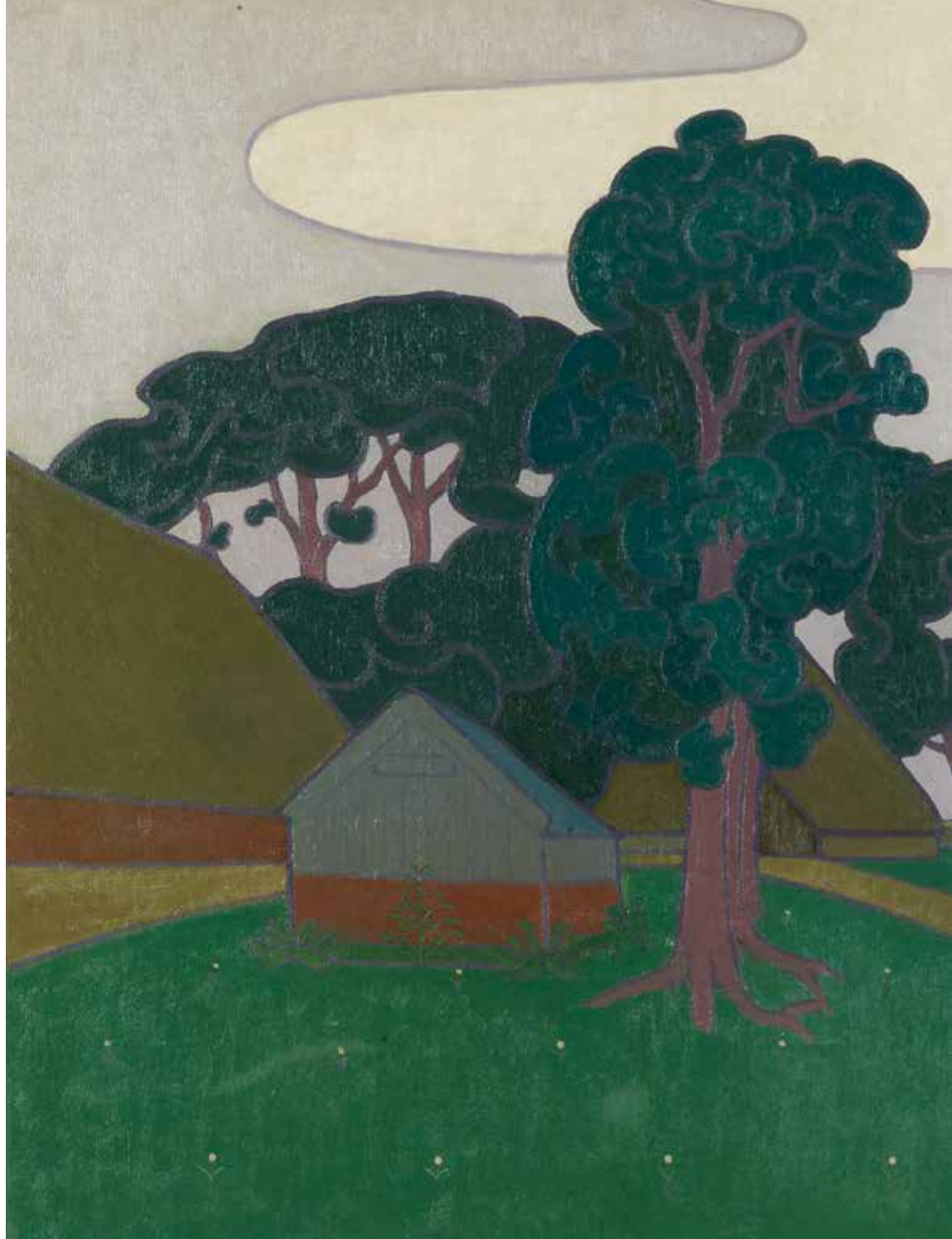
afb. 069 **Hendrik Willem Mesdag**, *Gezicht op de kerk van Vries*, 1851, olieverf op doek, 52 x 41 cm, Drents Museum

Mesdag schildert dit gezicht op de kerk in Vries vermoedelijk tijdens een van zijn bezoeken aan zijn broer Taco die eveneens schilder is. Die heeft in Vries een buitenhuis, genaamd Rezzago, een ontmoetingsplaats voor de schilders van de Haagse School in Drenthe. Beide broers zitten in het bestuur van het Haagse schildergenootschap Pulchri Studio waaruit de Haagse School voortkomt.

> afb. 070 **Geesje Mesdag-van Calcar**, *Gezicht op de kerk van Vries*, 1871, olieverf op doek, 73 x 57 cm, Drents Museum, schenking van de Stichting Vrienden van het Drents Museum

M. S. ...
1865

< afb. 134 **Simon Moulijn**,
Drentse boerderij (Diphorn),
1894, olieverf op doek, 80 x
100 cm, Drents Museum, lang-
durig bruikleen Gemeentemuseum
Den Haag

Terwijl de meeste van zijn tijdge-
noten hun Drentse landschappen
nog in de klassieke stijl van de
Haagse School schilderen, komt
Simon Moulijn in 1894 met dit
zeer moderne doek. Met zwierige,
maar strakke contourlijnen en een
summier kleurenpalet wordt een
standaard Drents landschap van
boerderijen met rieten daken, een
zandpad en enkele bossages opeens
een gestileerd modern landschap.
Moulijn werkt aan het einde van
de negentiende eeuw verschillende
keren in Drenthe.

afb. 167 **Jan Jordens**,
Landschap bij Gasselte, 1927,
olieverf op doek, 29,5 x 36 cm,
Drents Museum

> afb. 168 **Jan Wiegiers**,
Winterlandschap Drenthe, 1928,
wasverf op doek, 44 x 53 cm,
Drents Museum, aangekocht met
steun van de Stichting Beringer
Hazewinkel en de Bankgiroloterij

Wiegiers is één van de oprichters
van Groninger kunstenaarsbewe-
ging De Ploeg. Hier schildert hij

het Drentse Balloërveld dat hij met
zijn felle kleuren in vuur en vlam
zet. Wiegiers staat waarschijnlijk
met zijn fiets in het stroomdal van
het Gastersche Diep, met zicht op
het Balloërveld tussen Gasteren en
Loon. Het is ook nu nog een prach-
tig natuurgebied met uitgestrekte
heidevelden, veenmeertjes, stukjes
dennebos en zandverstuivingen.

colofon

UITGAVE

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com
i.s.m. Drents Museum
info@drentsmuseum.nl
www.drentsmuseum.nl

TEKST

Annemiek Rens

VORMGEVING

Miriam Schlick

FOTOGRAFIE

JAV Studio's Assen

Tom Haartsen

Wim Kluyvers

© 2017 WBOOKS / Drents Museum
/ Annemiek Rens

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt dankzij financiële bijdragen van:

- Prins Bernard Cultuurfonds Drenthe
- Gemeente Aa en Hunze

 WBOOKS

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam

© c/o Pictoright Amsterdam 2017.

ISBN 978 94 625 8227 9

NUR 646

OOK IN DEZE REEKS

Schilderkunst in Laren,
Emke Raassen-Kruimel
ISBN 978 84 625 8105 0

Rondom de Bergense school,
Patricia Bracke-Logeman
Maria Smook-Krikke
ISBN 978 94 625 8121 0

De schilders van De Ploeg,
Jikke van der Spek
ISBN 978 94 625 8098 5

Drents
